

УДК 336.330.123.7

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Бержанір І.А., к.е.н.

Уманський національний університет садівництва

У статті розглянуто теоретичні аспекти фінансового забезпечення відтворення основних засобів. Проаналізовано основні чинники, що впливають на відтворення основних засобів аграрних підприємств. Встановлено, що основними джерелами фінансування відтворення основних засобів підприємства є власні, позикові та залучені джерела. Досліджено амортизацію як важливе джерело фінансування відтворення основних засобів за рахунок власних коштів. Надано пропозиції щодо удосконалення типологізації джерел фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, відтворення основних засобів, амортизація, фінансові ресурси, капітальні інвестиції, кредит

The theoretical aspects of financial support of the fixed assets reproduction have been examined. The basic factors that influence on the recreation of the fixed assets of agrarian enterprises have been analysed. It is set that the basic sourcings of recreation of the fixed assets of enterprise are own, loan and attracted sources. Depreciation as important sourcing of recreation of the fixed assets is investigational due to the personal funds. There are proposals for improvement the typologization of financial support sources of fixed assets reproduction.

Key words: fixed assets, recreations of the fixed assets, depreciation, financial resources, capital investments, credit

Актуальність проблеми. Реформування аграрного сектора економіки України спрямоване на вирішення сукупності проблем, серед яких важливе місце належить відтворенню основних засобів. Трансформація існуючих виробничих відносин, зміна організаційно-правових форм і характеру взаємозв'язків суб'єктів господарювання в економічній системі є головними чинниками процесу відтворення основних засобів. Відсутність науково обґрунтованих концепцій формування механізму відтворення основних засобів у перші роки реформування аграрного сектора стала однією з головних причин, що призвела до кількісного скорочення і якісного погіршення стану основних засобів аграрних

© Бержанір І.А., к.е.н., 2013

підприємств.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням відтворення основних засобів підприємств АПК присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: В. Андрійчука, Н. Виговської, Л. Городянської, П. Круш, І. Левицької, Г. Підлісецького, Р. Саблука, Н. Шевченко, А. Фукса та інших вчених. Однак незважаючи на численні наукові розробки, проблема фінансового забезпечення відтворення основних засобів не дістала системного розв'язання. Існують розбіжності у класифікації джерел фінансування відтворення основних засобів як у виділенні груп, так і у визначенні їх складових. Тому дослідження відтворення основних засобів та джерел його фінансування заслуговує подальшого вивчення і є предметом нашого дослідження.

Метою роботи є вивчення теоретичних аспектів фінансового забезпечення відтворення основних засобів та розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Викладення основного матеріалу дослідження. З переходом вітчизняної економіки на ринкові умови господарювання перед підприємствами АПК постає проблема забезпечення їх господарської діяльності ресурсами. В умовах постійної зміни економічного середовища, змін у податковому законодавстві та достатньо високої інфляції, однією з важливих проблем на підприємстві є фінансове забезпечення відтворення основних засобів суб'єктів господарювання.

На думку В.М. Родіонової, фінансове забезпечення відтворення – це покриття відтворювальних витрат за рахунок фінансових ресурсів, які акумулюються суб'єктами господарювання та державою. Вона зазначає, що самофінансування, кредитування та державне фінансування є формами фінансового забезпечення, а склад та структура джерел – інструментами фінансового забезпечення, що впливають на фінансові результати діяльності підприємства [1].

Фінансове забезпечення відтворення основних засобів – це процес акумулювання основних засобів суб'єктами господарювання, його наступний перерозподіл та цільове використання для забезпечення рентабельної роботи підприємства та своєчасного та повного задоволення потреб суспільства.

На рис. 1. зображена класифікація чинників, що впливають на

відтворення основних засобів підприємств АПК.

Джерела фінансування інвестицій у відтворення основних засобів становлять собою джерела фінансових і матеріальних цінностей, що мають грошову оцінку та виступають в якості фінансових ресурсів у процесі відтворення основних засобів. Так, А.М. Поддєрьогін виділяє три групи джерел фінансування відтворення основних засобів:

Рис. 1. Чинники, які впливають на процес відтворення основних засобів на підприємствах АПК

– власні фінансові ресурси (кошти засновників підприємства, амортизаційні відрахування, кошти від продажу власного майна, кошти від передачі власного майна підприємства в оренду, використання внутрішніх ресурсів у будівництві);

– централізовані фінансові ресурси (кошти бюджетів різних рівнів, кошти державних позабюджетних фондів, кошти благодійних фондів);

– залучені та позичені фінансові ресурси (довгострокові кредити комерційних банків, кошти від емісії та реалізації цінних паперів, іноземні інвестиції) [2].

Іноземні інвестиції є важливим джерелом фінансового забезпечення відтворення основного капіталу, у тому числі і основних засобів. Але при цьому підприємство, а саме його економічний потенціал, постійно будуть залежати від зовнішнього фінансування і знаходитись завжди під загрозою та страхом щодо нестабільності, яка може мати місце на підприємстві.

Основними джерелами фінансового забезпечення основних засобів є амортизаційні відрахування, кредити та позики, довгострокові та короткострокові інвестиції, державне фінансування. Т. Ігнашкіна та Н. Шура виділяють такі джерела фінансування основних засобів, а саме: власні фінансові ресурси, запозичені та залучені кошти [3].

На думку В.Г. Андрійчука, до власних коштів для процесу відтворення основних засобів відносять прибуток від операційної діяльності, іншої операційної діяльності, від фінансово-інвестиційної діяльності та від позареалізаційних операцій, а також відносять амортизаційні відрахування, надходження від реалізації вибулих основних засобів [4].

За сучасних умов зростає роль банківського кредиту як джерела фінансового забезпечення відтворення основних засобів, але висока відсоткова ставка кредиту в першу чергу гальмує його розвиток.

В сучасній економічній літературі існує декілька класифікацій джерел фінансування відтворення основних засобів. Наприклад, І.А. Бланк виділяє три групи джерел – позикові, залучені і власні [5], а О.С. Філімоненков ділить всі джерела фінансування відтворення основних засобів на зовнішні і внутрішні [6].

На думку О.А. Сметанюк, основними джерелами фінансових ресурсів підприємства є власні та запозичені, які в свою чергу формуються як за рахунок зовнішніх, так і внутрішніх джерел. До власних джерел, сформованих за рахунок зовнішніх джерел, відносяться: кошти засновників, додатковий пайовий та акціонерний капітал, кошти, що надходять у порядку перерозподілу. До власних джерел, сформованих за рахунок внутрішніх джерел, належать: нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування та цільові надходження. Запозичені фінансові джерела, сформовані за рахунок зовнішніх джерел, включають: довгострокові кредити, короткострокові кредити, випуск облігацій та фінансовий лізинг. До запозичених джерел, сформованих за рахунок внутрішніх джерел, відносять внутрішню кредиторську заборгованість та відстрочену податкову та інші види заборгованості [7].

Головними джерелами фінансового забезпечення відтворення основних засобів, на думку О.П. Ощепкова, є власні, позичкові та залучені ресурси. Поділ джерел ґрунтується на принципі системного підходу, але при цьому вони наближені до існуючих взаємовідносин в економіці [8].

З позиції підприємства, як зазначає О.А. Луценко, бюджетні інвестиції, кошти кредитних організацій, страхових компаній, недержавних пенсійних та інвестиційних фондів та інших інституційних інвесторів є не внутрішніми, а зовнішніми джерелами. До зовнішніх джерел відносяться і заощадження населення, які можуть бути залучені на цілі інвестування шляхом продажу акцій, розміщення облігацій, інших цінних паперів, а також за допомогою банків у вигляді банківських кредитів [9].

На думку Т. Ігнашкіної та Н. Шура, кредит є доступним джерелом залучення коштів для оновлення основних засобів. До них належать кредити комерційних банків під капітальні інвестиції, вексельні кредити, лізингові кредити та іпотечні кредити [3].

Часто і цілком виправдано при аналізі структури джерел формування фінансових ресурсів у відтворенні основних засобів на мікрорівні їх поділяють на три основні групи: власні, залучені та позикові. При цьому власні кошти підприємства виступають як внутрішні, а всі інші – як зовнішні джерела фінансування.

До власних джерел фінансових ресурсів у відтворення основних засобів належить чистий прибуток та амортизаційні відрахування, а до залучених коштів – іноземний капітал та отримання підприємством безповоротної допомоги. Під позиковими розуміють грошові ресурси, отримані в позику на певний термін і підлягають поверненню зі сплатою відсотків. Позикові кошти включають кошти, отримані від випуску облігацій, інших боргових зобов'язань, а також кредитів банків, інших фінансово-кредитних установ, держави.

Акумуляування фінансових ресурсів суб'єктами господарювання та їх подальший розподіл сприяє оновленню основних засобів. Безперервне формування фінансових ресурсів, їх раціональне використання має велике значення для забезпечення безперервності відтворювального процесу, тому що фінансові ресурси є найважливішим джерелом відтворення основних засобів, а зменшення їх обсягу призводить до зменшення інвестицій.

Для відтворення основних засобів на підприємствах потрібно

здійснювати пошук доступних джерел фінансування для досягнення результативної діяльності в перспективі. Багато сільськогосподарських підприємств не мають можливості проводити активну інвестиційну політику, спрямовану на оновлення основних засобів, тому необхідно залучати альтернативні ресурси для швидкого оновлення основних засобів.

Вибір методу фінансування оновлення основних засобів на підприємстві здійснюється з урахуванням таких основних чинників:

- достатності власних фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку підприємства у майбутньому періоді;
- вартості довгострокового фінансового кредиту порівняно з рівнем прибутку, що генерується тими основними засобами, які оновлюються;
- досягнутого співвідношення використання власного та позикового капіталу, що визначає рівень фінансової стійкості підприємства [7].

Традиційно до власних джерел відтворення основних засобів відносять амортизаційні відрахування. С.В. Мочерний під амортизацією розуміє процес поступового перенесення вартості основних засобів (зарахування її до витрат виробництва чи обігу) в міру їх зношування на виготовлену продукцію і використання цієї вартості для простого або розширеного відтворення зношених засобів праці [10].

Т.Ю. Прутська розглядає амортизацію як ресурс відтворення, при цьому порядок її нарахування сприяє процесу відтворення основних засобів [11].

На думку К.О. Утенкової, амортизація основних засобів – це економічний процес систематичного розподілу і перенесення на собівартість новоствореного продукту (виконаних робіт чи наданих послуг) вартості основних засобів, що беруть участь у створенні даного продукту (виконанні робіт чи наданні послуг), що втрачається протягом строку їх корисної експлуатації, з метою використання цієї вартості як джерела для подальшого відтворення основних засобів [12].

Слід відзначити, що до набуття чинності податкового кодексу України існували дві неузгоджені системи амортизації: податкова та бухгалтерська, які регулювалися відповідно Закону України „Про оподаткування прибутку” та Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку „Основні засоби” [13].

Відповідно до податкового кодексу України в податковому обліку методи нарахування амортизації повністю відповідають бухгалтерським

методам, що перераховані в п. 26 П(С)БО 7 „Основні засоби”. П. 145.1.5 ПКУ визначає такі методи нарахування амортизації основних засобів: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискорене зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий [14].

Амортизаційні відрахування є важливою ланкою впливу на основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства, однією з найбільш важливих складових витрат на виробництво та основним джерелом капітальних вкладень. Амортизаційні відрахування можна розглядати як ту частину вартості засобів праці, яка у кожному новому кругообігу основних засобів підприємства у міру їх зносу визначається та продовжує рух у складі нової вартості спочатку у вигляді незавершеного виробництва, а пізніше як частина вартості готової продукції.

Нарахована амортизація займає чільне місце у фінансуванні відтворення основних засобів за рахунок власних коштів. Вона нерозривно пов'язана з основними фінансово-економічними показниками діяльності підприємства. Амортизація безпосередньо впливає на формування розміру бази податку на прибуток і надає можливість підприємству регулювати сплачені податки.

Оновлення основних засобів може досягатися як за рахунок придбання нових активів, так і заміни старих. Підприємствам необхідні альтернативні, ефективні, економічно доцільні шляхи фінансування відтворення основних засобів. Слід зазначити, що кредит дає змогу більш раціонально організувати оборот коштів підприємств, не відволікаючи значні ресурси щодо створення грошових засобів та зайвих запасів сировини і матеріалів. Кредитне забезпечення відтворення основних засобів є реальним джерелом формування матеріальної бази на підприємстві в умовах низької прибутковості, інвестиційної привабливості та високого рівня зносу основних засобів.

Висновки. Таким чином, розв'язання проблем у процесі відтворення основних засобів аграрних підприємств об'єктивно пов'язане із системою забезпечення підприємств необхідними основними засобами. Оскільки на більшості підприємствах відбувається втрата таких важливих складових власного капіталу як прибуток та амортизація, то основним завданням підприємств АПК є покращення процесу відтворення основних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Родионова В. М. Финансы / В. М. Родионова, Ю. Я. Вавилов, Л. И. Гончаренко и др.: [под ред. В. М. Родионовой]. – М.: Финансы и статистика. – 1995. – 185 с.
2. Фінанси підприємств: підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін]. – 5-те вид., переробл. та доповн. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.
3. Ігнашкіна Т. Методичні підходи до формування додаткових джерел відтворення основних фондів підприємств / Т. Ігнашкіна, Н. Шура // Прикладна економіка. – 2011. – № 4. – С. 62–65.
4. Андрійчук В. Г. Економіка агарних підприємств: підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
5. Бланк И. А. Управление денежными потоками: учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перероб. и доп. – К.: Ника-Центр, 2007. – 752 с.
6. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: навчальний посібник / О. С. Філімоненков. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
7. Сметанюк О. А. Проблеми фінансового забезпечення відтворення основних засобів / О. А. Сметанюк, А. В. Базалицька // Економічний простір. – 2012. – № 59. – С. 259–264.
8. Ощепков О. П. Аналіз стану та відтворення основних засобів на підприємствах зернопереробної промисловості / О. П. Ощепков, В. М. Пужанська // Економіка харчової промисловості. – 2012. – № 2(14). – С. 17–20.
9. Луценко О. А. Аналіз фінансових джерел відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах / О. А. Луценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 41. – С. 179–182.
10. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко; за ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – Т. 1. – 2005. – 580 с.
11. Прутська Т. Ю. Амортизаційні відрахування як джерело відтворення основних фондів та напрями реформування амортизаційної політики / Т. Ю. Прутська // Економічні науки: зб. наук. праць. – 2010. – С. 12–15.
12. Утенкова К. О. Теоретичні основи визначення та економічна сутність основних засобів виробництва / К. О. Утенкова // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 8. – С. 85–87.
13. Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.00 р., № 92 „Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби”, зареєстрований в міністерстві юстиції України від 18.05.00 р., , 288/4509 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws2/main.cgi?nreg=z028ck=4/UMfPEGznhha>
14. Податковий кодекс України від 02.12.10 р., № 2755-VI зі змінами, внесками згідно з Законом № 4014-VI (4014-17) від 04.11.2011. [Електронний ресурс]: офіц. текст. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>